

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИЯТА ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА
СТЕПЕН „ДОКТОР” ПО ИСТОРИЯ НА

АЛБЕНА ПЛАМЕНОВА МИЛАНОВА,

ДОКТОРАНТКА КЪМ КАТЕДРА „НОВА И СЪВРЕМЕННА ИСТОРИЯ”
НА ИСТОРИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ, СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ”, С НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: ПРОФ. Д-Р БОРИСЛАВ ГАВРИЛОВ,

НА ТЕМА:

АНГЛО-ХОЛАНДСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ ПРЕЗ ВТОРАТА ПОЛОВИНА

НА XVII ВЕК (1652-1702)

ОТ ПРОФ. Д-Р РУМЕН ГЕНОВ, ДЕПАРТАМЕНТ „ИСТОРИЯ“, НОВ БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

Издигането на двете атлантически държави – Англия и Холандия през XVI и XVII век като водещи търговски сили е от огромно значение, тяхното съперничество и конфликти, както и тяхното сътрудничество, има далеч отиващи последици за развитието на модерните стопански, търговски и политически структури, чието значение надхвърлят регионалния обхват на темата. Ето защо както посочва докторантката темата за англо-холандските отношения в началото на Новото време отдавна е привличала вниманието на изследователи главно от съответните две страни. Но това не изключва възможността и желателността на историци от други страни да предложат свеж и непредубеден поглед, и да подложат на научно аргументиран анализ на англо-холандските отношения през този период.

Изследователският интерес на докторантката Албена Миланова, според нея самата, е бил провокиран от значимостта на взаимоотношенията и конфликтите между Великобритания и Обединените провинции, които като двете най-развити в икономическо отношение държави оказват влияние върху общото развитие на структурите на модерната европейска икономика, както и от подтика дошъл от забележката на Найъл Фъргюсън в неговата книга „Империя: Как Британия създаде модерния свят“, че „Славната революция“ от 1688-1689 г. е била, от една страна „реванш“ на холандците за загубите в англо-холандските войни, и от друга - фактическо „обединяване“ на двете най-напреднали протестантски търговски държави, което е в основата на възхода на Великобритания като водеща икономическа и политическа сила през XVIII в.

Значителни части от изследванията на Албена Миланова по темата на дисертацията са вече публикувани в няколко статии и една монография (Клопките на меркантилизма. Политически и икономически фактори за първия англо-холандски конфликт (1652-1654). - История, кн. 2, год. XX, 2012; Между Марс и Меркурий: политически и културни аспекти на англо-холандските отношения през XVII в. - В: Сб. Докторантски и постдокторантски четения, 2012; Славната революция 1688 г.: холандска инвазия или първата модерна революция? - В: Сб. Докторантски сборник 2014. Традиции и новаторство. Т. 2; Между Марс и Меркурий. Англия и Холандия през Златния век (1579 – 1702). София: УИ "Св. Климент Охридски", 2014, в съавторство с проф. Борислав Гаврилов, без да е посочено коя част от монографията е на Албена Миланова). Тези работи на докторантката, публикувани в авторитетно реферирано списание и в сборници, както и от водещо академично издателство, са вече известни на професионалната публика, и са оценени по достойнство, така че това улеснява задачата на рецензентите.

Хронологическите рамки на дисертацията са логично определени от важни събития в отношенията между двете страни, отстоящи половин век едно от друго – от началото на Първата англо-холандска война (1652) до смъртта на английския крал Уилям III – предишен нидерландски щатхалтер принц Вилем III ван Оранье-Насау (1702).

Голямо достойнство на дисертацията е солидната и разнообразна изворова база – тя е разработена с използването на широк кръг първостенни извори (публикувани официални документи като договори, дебати в Камарата на общините и провинциалните щати на Холандия, доклади и спомени на английски дипломати, памфлетната литература, спомени и дневници), както и над 300 заглавия - книги и статии от английски, холандски, американски, френски, български автори.

Научноизследователските цели, които дисертантката си е поставила са: да анализира сложните и многостранни икономически, политически и идеологически взаимоотношения на Англия и Холандската република през втората половина на XVII век, да разгледа критично традиционните историографски интерпретации на причините довели до трите англо-холандски войни; да осветли по нов начин икономическите фактори, оказващи влияние върху процесите на вземане на политически решения в Англия и Холандия; да предложи нова интерпретация на Славната революция, с акцент върху нейната подготовка и цели. Като цяло дисертантката успешно се е справила със задачите, които си е поставила, и то в оптимален обем (269 стандартни страници), а това е свидетелство за организирана мисъл, стегнат и енергичен стил.

Дисертацията на Албена Миланова е структурирана в увод, подробен историографски преглед и три глави (със съответното вътрешно подразделение), които следват хронологично-тематичния принцип, заключение, библиография и две приложения (на английски памфлети и преводи на чуждестранни памфлети свързани с Нидерландия исписък на английските дипломатически представители в Обединените провинции през XVII век).

Историографското есе показва пълно и детайлно познаване на основните интерпретационни тези, лансирани основно от английски и холандски изследователи, като е проявено определено критично отношение към някои от тях (като П. Диксън, Джон Бруър, Чарлз Уилсън, Дж. Е. Фарнел, Р. Бренер), или е взела страна по спорни въпроси (тези на Дъглас Норт, Бари Уейнгаст, Стивън Пинкъс и други).

В първата глава на дисертацията „Англо-холандските връзки до средата на XVII в. Едно необходимо предисловие“, са очертани сполучливо религиозните връзки между двете протестантски държави и миграциите в двете посоки в хода на Реформацията,

отношенията им в рамките на формиращата се атлантическа икономика и „първата глобализация“, съперничеството им в европейската и световна търговия, и в колониалната сфера.

Глава втора. „Клопките на меркантилизма. Англия и Обединените провинции в епохата на търговските войни“, е посветена на подробно изложение и анализ на причините, хода и резултатите на последователните военните конфликти между Англия и Холандия започнали в средата на XVII век. Причините за тези войни са определени не само от взаимоотношенията на двете страни в икономическата, политическата и идеологическата сфера, но и от вътрешнополитическото развитие през този особено сложен, драматичен и изпълнен с мащабни промени период. Докторантката има амбицията да ревизира отдавна утвърдената интерпретация, че приетия от англичаните през 1651 г. Навигационен акт е основна причина за първата Англо-холандска война. Първият военен конфликт между двете страни не е бил предизвикан толкова от протекционисткото законодателство на Английската република, тъй като английският пазар съвсем не е бил от първостепенно значение за търговците от Холандия и Зеландия, в сравнение с приходите от колониалната търговия, колкото от нарастващата английската агресия срещу холандски кораби в открити води. Албена Миланова нее приема разпространеното гледище, че резултатът на първата Англо-холандска война от 1652-1654 г. е бил „безспорния триумф за Англия“, а че той е бил по-скоро „доказателство за устойчивостта на холандската търговска система“, и посочва, че Уестминстерският мирен договор „не донася съществени икономически резултати за Англия“.(с. 95). Особен интерес представлява анализът на сблъсъка между доктрините застъпвани от юристите в двете страни за „затвореното море“ (*mare clausum*) и „свободата на моретата“ (*mare liberum*), който е от основополагащо значение за формирането и приложението на международното право през модерната история

Втората англо-холандска война (1665–1667) пък се разглежда като резултат от политиката на фракцията на „ястребите“ около Джеймс херцога на Йорк, макар че не е лишена от меркантилистски мотиви и съперничество в колониалната сфера. Характерно е че инициатива за започването на военни действия идва от страна на Кралската африканска компания в Западна Африка. Един от най-значимите резултати на войната е

пренасочването на колониалната експанзия на двете страни, в перспектива особено важно не само за тях, но и за хода на световната история.

Както посочва докторантката, третата Англо-холандска война е мотивирана повече от политически отколкото от икономически причини, а меркантилистките аргументи са претекст, за нейното легитимиране. Мирът не носи особени придобивки, защото войната е удар върху английската финансова система и в по-далечен план се отразява неблагоприятно върху положението на Стюартовата династия.

Третата глава е посветена на „Славната революция” от 1688-1689 г. и нейния резултат, който докторантката нарича „англо-холандската икономическа и политическа симбиоза“. В тази глава е подчертано авторовото отношение към дискусияния въпрос за характера и последиците на голямата промяна, към оценката ѝ като „първата истински модерна революция” през Новото време и като съвместно англо-холандско дело. Както посочва Албена Миланова основният проблем на царуването на Джеймс II не е толкова за католическата принадлежност на монарха в една протестантска държава, колкото за избора между алтернативните модели на развитие и модернизация – френския на абсолютистката централизация и холандския базиран върху републикански и федеративни идеи. Особен акцент е поставен върху на холандската роля в „Славната революция” от 1688-1689 г., която често е пренебрегвана от изследователите. Машабната военноморска операция за дебаркиране на Вилем III на английския бряг е организирана и финансирана (в размер от 7 млн. гулдена), от холандските финансови и търговски кръгове. Албена Миланова е склонна да се съгласи с тезата на Найъл Фъргюсън, че ключов момент в „Славната революция” и в последвалите промени е постигнатата англо-холандската икономическа „синергия”.

Английската революция от 1688-1689 г. като кулминация на англо-холандската синергия е „истинската революция“, която определя икономическото, институционалното и политическото развитие на страната през XVIII век. Англия възприема от холандския модел ефикасната финансова и данъчна система, създаването на Английската банка през 1694 г., системата на публичния дълг. След 1689 г. се променя и характера на английската Източноиндийска компания, която се превръща в модел за специфичната колониална експанзия и един от стълбовете на Британска

империя. Заедно с това настъпва обрат в международното положение на двете страни - Холандия слиза от авансцената на голямата европейска политика, а нейното място като търговска и морска сила се заема от Великобритания. В крайна сметка реалностите на големите трансформации водят до положението, при което англо-холандското търговско, морско и колониално съперничество отстъпва място на сътрудничество, което бележи техните отношения през следващия век.

Докторантката заключава, че отношенията и конфликтите Англия и Холандия през XVII век не следва да се разглеждат само и единствено през призмата на меркантилизма, че те са резултат както от двустранните им търговски и политически отношения, така и вътрешните трансформации в двете страни, както и общото развитие на Европа през този период.

Въпреки сравнително краткия, засега, творчески път в историческата професия, Албена Миланова е проявила забележителна зрялост в прилагането на методологията на историческото дирене, в предлагането на иновативни интерпретаторски инвенции, в плътното и убедително представяне на историческите процеси. Ако имам някои забележки, те са по-скоро от редакционен характер, например, използването на калките от чужди езици, като „ранно Ново време“, вместо „начало на Новото време“, ненужната употреба на чуждици вместо съответните термини налични в българския („субекти“ вм. поданици, с. 65; „ковенантисти“ вместо ковенантери с. 82; „интеррегнум“ вместо междуцарствие, с. 87; „примогенитур“ вместо първородство, с. 88; „религиозната афилиация“ вместо принадлежност, с. 102; нееднаквото предаване на имена, като Льовестофт и Льовещоф, с. 147; странната транскрипция на други, като Сандуйч и други подобни.

Дисертацията на Албена Миланова се отличава с логична структура, балансирани изводи и оценки, стегнато и ясно изложение. Както дисертационния труд, така и предварителните публикации по теми от нея, свидетелства за продължителна, сериозна и задълбочена, и в резултат – успешна работа. Особено ценен метод е

изследването и съпоставянето на източници от различен характер и произход, което дава възможност за поставяне на проблематиката на мащабен и нюансиран исторически фон. Работата на докторантката свидетелства за отлични умения за анализ и интерпретация на изворите материали, както и за пълно, детайлно и критично познаване на обширната литература по разработваната тема и поставянето ѝ в широк историографски контекст.

Особено впечатляващ е водещия изследователски подход в дисертационния труд – съпоставянето на възможно най-широк диапазон от интерпретации и предлагането на убедително преразглеждане на някои от тях.

Дисертацията Албена Миланова е съществен принос към голямата изследователска тема за съперничеството и конфликтите на двете най-развити в стопанско и институционално отношение атлантически държави през XVII век, за променящия се характер на техните отношения и последиците им в по-далечна перспектива. Приносен момент към разглежданата проблематика е аргументирано защитеният извод относно холандското измерение на Славната революция и социалните промени, и модерните производствени и финансови практики, които я следват.

В заключение бих искал да дам, като имам предвид високите научни качества и постижения на този труд и на другите публикации по темата, и обстоятелството, че той отговаря на изискванията, поставени от закона, положителна оценка на дисертацията и да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на Албена Пламенова Миланова, образователната и научна степен „доктор”.

14 юни 2015 г.

/Р. Генов/